

Ett smartare Sverige för unga och framtiden

En rapport baserad på ungas idéer i samband med en tredagars internet chatt

IBM 100 år i världen, 83 år i Sverige

I år firar IBM 100 år i världen och 83 år i Sverige. Med innovation och expertis har vi under dessa år bidragit med flera innovativa genombrott, som varit avgörande för de samhällen vi verkat i och de näringsliv vi varit en del av. Vi har dock inga planer på att luta oss tillbaka. Vi har siktet inställt på framtiden och vi vill bidra till att Sverige behåller sin konkurrenskraft och förblir en spjutspets i världen.

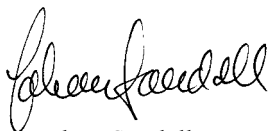
2008 tog vi ut en ny kurs för företaget, nämligen visionen om en smartare planet. Med innovativa arbetssätt, affärsmodeller och teknik kan vi exempelvis skapa bättre sjukvård, som hjälper fler patienter till ett friskare liv, lösa problemen med trafikinfarkter i städer och erbjuda en bättre offentlig service till medborgarna. Vi tror på innovation som en viktig förutsättning för en smartare planet och det finns fantastiska möjligheter att kunna bidra till ett smartare Sverige i framtiden.

Ett starkt samhällsengagemang har alltid varit genomgående för IBMs verksamhet. Som en del av vårt 100-årsjubileum har vi valt att lyfta vårt samhällsengagemang ytterligare och under 2011 pågår över hela världen olika typer av samhällsprojekt initierade av IBM och våra medarbetare.

Ungdomar är framtidens användare, kunder, entreprenörer, ledare och beslutsfattare, men ungdomar är också bärare av framtidens idéer och värderingar. Att ta del av ungdomars synpunkter och förslag är därför ett sätt att förstå framtiden. Att mötas på nätet är naturligt för ungdomar och på IBM är vi övertygade om att nätet kommer att spela en avgörande roll i samhället, för demokrati och i skapandet av framtidens företag.

Därför genomförde vi 3–5 maj projektet ”Ett smartare Sverige”, där IBM tillsammans med ett 50-tal kommuner och intresseorganisationer organiserade en jättechatt för ungdomar på nätet. Syftet var att skapa ett forum där ungdomar kan göra sina röster hörda, men också för att samla in smarta idéer för Sverige. Under tre dagar chattade ungdomar från Arjeplog i norr till Ystad i söder om ämnena Utbildning, Boende, Fritid, Jobb och entreprenörskap, samt Demokrati och påverkan. Resultatet var långt över förväntan.

Med denna rapport vill vi ge tillbaka till Sverige, till de ungdomar som engagerat sig och inte minst med en förhoppning om ett smartare Sverige – nu och i framtiden.

Johan Sandell
VD IBM Svenska AB

Innehåll

Sammanfattning	05
IT som demokratiskt verktyg	07
IBMs vision om ett smartare Sverige	08
Jammen "Ett smartare Sverige"	10
Fokusområden	12
Utbildning	13
Boende	19
Fritid	23
Jobb och entreprenörskap	26
Demokrati och påverkan	29
Vad blir nästa steg?	35
Tack!	36
Bakom "Ett smartare Sverige"	38

”

Jag hoppas politikerna satsar mer på skolorna i form av mer resurser så skolan blir något man ser fram emot igen.”

”

Större satsningar på skolmaten skulle ge bättre studieresultat.”

”

Bättre och billigare kollektivtrafik som är pålitlig.”

”

”Skapa flera ungdomshyresrätter runt om i landet för den som är mellan 18–25.”

”

Personligen så tror jag dock att arbetsmarknaden kommer att ändra sig dom närmaste åren då 40-talisterna börjar gå i pension, detta ser jag som en ljusnande framtid för alla unga.”

”

Skattesänkningar för boende i Norrland kanske?”

”

Alla som väljer det miljövänligare alternativet tåg istället för bil borde belönas med att få dra av 100 kr på skatten varje månad (1 200 kr/år).”

”

Jag tror att om ungdomar under 18 har sex representanter i riksdagen så blir de tagna på mer allvar och kan göra mer gehör”

”

Det ska inte spela någon roll om du heter Mohammed eller Göran!”

”

Jag tycker att man borde införa mer idrott i skolan för att hålla sig i form, vad tycker ni?”

”

Tycker att sexualundervisningen i Sveriges skolor är alldeles för normativ”

”

Eftersom ungdomarna är framtiden så ser jag ingen anledning till att inte se till att de verkligen har koll på hur ett samhälle fungerar”

”

Låxor är bra!”

”

Fastare scheman i skolan = mer pigg och alert på lektionen!

”

Man kommer inte långt utan en utbildning. De som inte satsar på gymnasiet har inte förstått att det är vår framtid.”

”

Riv Galoppfältet och bygg studentbostäder!”

Sammanfattning

Den 3–5 maj genomförde IBM projektet ”Ett smartare Sverige” tillsammans med ett 50-tal kommuner och intresseorganisationer. Initiativet är en del av IBMs 100-årsfirande och syftet var att samla in smarta idéer och att visa hur teknik kan utgöra ett demokratiskt verktyg.

Projektet bestod av en stor chatt för ungdomar på nätet, en så kallad jam, där ungdomarna fick diskutera kring fem förutbestämda fokusområden: Utbildning, Boende, Fritid, Jobb och entreprenörskap, samt Demokrati och påverkan. Till fyra av fokusområdena knöts sakkunniga för att förbereda diskussionen och för att ge perspektiv på inkomna inlägg.

Jammen var öppen för alla ungdomar i Sverige mellan 15–25 år, och under de tre dagar jammen pågick fick den 2 189 besök och nästan 2 000 inlägg. Fokusområdet Utbildning genererade flest inlägg och kommentarer – totalt närmare 40 % av materialet. Området Demokrati och påverkan genererade näst flest inlägg.

Bland de ämnen som diskuterades flitigast, sågs bland annat modernare skolämnen, rättvisare bedömning i skolan, skolmat, studentboende, klimatsmart resande, hållbar samhällsbyggnad och infrastruktur, bättre utbud av fritidsaktiviteter, betydelsen av datorer

och sociala medier, valfria helgdagar, svårigheter att komma in på arbetsmarknaden, praktik och arbetslivserfarenhet, samt ungas inflytande i samhället. Det var också inom dessa områden som flest kreativa förslag och idéer föddes.

Som en röd tråd genom hela jammen löper ungdomarnas tilltro till individens egen förmåga och rätt till självbestämmande. Rådande strukturer och normer ifrågasätts, och respekten för befintliga traditioner är begränsad.

Ungdomars stora engagemang för miljö och hållbar framtid framkommer i flera av kategorierna. Att använda skattepolitik för att påverka beteenden är en idé som också återkommer i flera olika sammanhang, exempelvis gällande lärarlöner, kollektivtrafik, samhällsbyggnad och arbetsmarknadsåtgärder.

Värt att notera är även att ungdomarna är tydliga med att de vill vara med i jammen just för att deras åsikter då kommer att föras vidare till politiker. De efterlyser fler seriösa forum i stil med jammen, där deras åsikter och idéer tas på allvar.

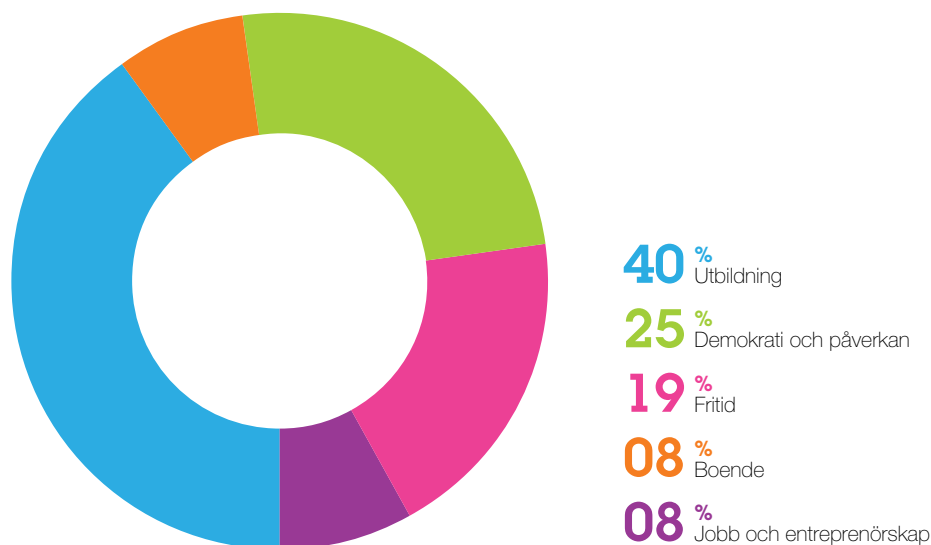
Rapporten kommer att delas med politiker och beslutsfattare med förhoppningen om att den kan utgöra en temperaturmätare på vad svenska ungdomar just nu tycker och tänker inom en rad olika områden.

Under tre dagar i maj 2011 gav IBM Sveriges unga mellan 15–25 år möjligheten att över nätet diskutera sina idéer om framtiden. Deltagarna genererade omkring 2 000 diskussionsinlägg inom fokusområdena Utbildning, Boende, Fritid, Jobb och entreprenörskap, samt Demokrati och påverkan. I den här rapporten sammanfattar vi jammen ”Ett smartare Sverige” och återger några av de innovativa idéer som presenterades.

IT som demokratiskt verktyg

Fler och fler unga engagerar sig politiskt och under 2010 ökade medlemsantalet i de politiska partiernas ungdomsförbund. Parallellt organiserar sig unga idag också på ett nytt sätt. En enda person kan enkelt samla många genom sociala medier, och internet har blivit arenan där en stor del av samhällsdebatten förs. Att IT och kommunikationsteknik kan främja den demokratiska processen är det knappast någon som betvivlar efter våren 2011, då vi fått bevittna hur sociala medier spelat en av huvudrollerna i upploparen i Nordafrika och Mellanöstern.

IBM arbetar aktivt med samhällsengagemang i olika former, och genom teknik och kunskap bidrar vi till teknisk, ekonomisk och social utveckling världen över. I samband med IBMs hundraårsfirande 2011 är vårt fokus på samhällsengagemang extra stort. Som ett led i detta, har IBM i Sverige valt att adressera hur unga ska kunna ta större plats i medborgardialogen och samhällsutvecklingen. Det är ju ungdomarna, morgondagens ledare och beslutsfattare, som är bärare av framtidens värderingar och genom att förstå dem, förstår vi också framtiden.

Vad är en jam?

En jam kan liknas vid en stor chatt, där fokus ligger på strukturerad brainstorming och idégenerering istället för på att umgås med varandra. En jam pågår under en avgränsad tid och resultatet sammanställs i en rapport.

IBMs vision om ett smartare Sverige

IBM i Sverige har en vision om ett smartare Sverige, ett Sverige som är intelligent och sammankopplat för att göra vår vardag enklare och möjliggöra hållbar utveckling. Vi tror inte att en enskild individ sitter inne med lösningen på hur vi skapar ett smartare Sverige – vår fasta övertygelse är att det först är när människor samverkar som vi kan utveckla smarta lösningar på komplexa problem.

Jammen "Ett smartare Sverige" är en del i vår övergripande vision. Den har som syfte att på ett innovativt sätt sammanföra ungdomar för att tillsammans diskutera framtidsvisioner, möjligheter och praktiska lösningar på hur vi kan skapa en bättre framtid – ett smartare Sverige helt enkelt. Initiativet är också ett sätt att visa hur teknik kan utgöra ett handfast, demokratiskt redskap.

Ensam är inte stark

Jammen "Ett smartare Sverige" är ett exempel på hur IBM genom innovativ teknik möjliggör "crowd sourcing" som går ut på att söka förslag, idéer och kunskap från en större grupp människor – ett slags samtänk.

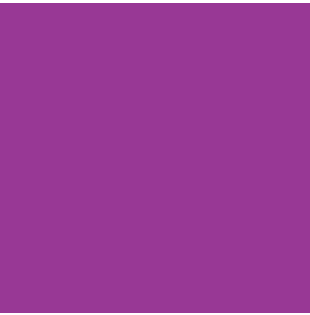

Bra idé för att ungdomar ska kunna påverka regeringen

... (text) ...

... (text) ...

... (text) ...

Skatt
Diskussionsämne: Jobb och arbetsmarknad
Teggen (10) • 18 Maj 2011 • Kommentarer (2)
Alla inlägg (1) • 1000-10000

Antalet ansökningar till gymnasial
Diskussionsämne: Jobb och arbetsmarknad
Teggen (10) • 18 Maj 2011 • Kommentarer (2)
Fåg är det förhållandet till antalet tillgängliga jobb?
Kom 10000

MÄSSA FÖR UNGDOMARS ENGA
Diskussionsämne: Jobb och arbetsmarknad
Teggen (10) • 18 Maj 2011 • Kommentarer (2)
Julian Hassan Söderström • 18 Maj 2011 • Kommentarer (2)

Jag är väldigt intresserad av att engagera mig i olika utvecklingsprojekt. Jag har även ett många andra ungdoms...
Få en chans till att bli en del av ett projekt som berör...
Stora kolosser och gamla spöken utvecklingskloster stannar?

ETT SMARTARE SVERIGE
- en chatt för ungdomar och framtidens

... (text) ...

... (text) ...

... (text) ...

ETT SMARTARE SVERIGE
- en chatt för ungdomar och framtidens

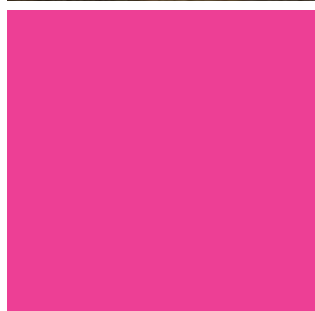
... (text) ...

Alla idéer

... (text) ...

Normkritisk sexualundervisning
Diskussionsämne: Skolor
Teggen (10) • 18 Maj 2011 • Kommentarer (2)
Tänker att sexualundervisningen i Sveriges skolor är i...
... (text) ...

Spjålvorsvar för tjejer i skolan

Jammen "Ett smartare Sverige"

Jammen "Ett smartare Sverige" genomfördes 3–5 maj 2011 och var öppen för alla ungdomar i Sverige mellan 15–25 år. Jammen genomfördes i samarbete med ett 50-tal kommuner, städer, skolor, universitet samt ideella- och frivilligorganisationer som alla ville engagera sig för att ge plats åt ungdomarnas egna röster.

Totalt hade jammen 2 189 besök och nästan 2 000 inlägg. 69 orter var representerade. Fördelningen mellan manliga och kvinnliga deltagare var jämn, med en liten överrepresentation av manliga deltagare. Det var en högre andel yngre än äldre ungdomar som deltog; närmare 80 % av deltagarna var under 20 år. Inläggen postades inom de fem olika områdena Utbildning, Boende, Fritid, Jobb och entreprenörskap, samt Demokrati och påverkan.

Reflektioner kring jammen

Det är tydligt att deltagarna är vana vid att föra diskussioner och samspela i ett webbaserat forum. De diskuterade, utvecklade och kritiserade varandras inlägg på ett ledigt sätt, trots att de oftast inte kände varandra. Många av deltagarna visade på stort ansvarstagande, de modererade dialogen och styrde upp trådar, delade med sig av tips och länkar till information och förde helt enkelt diskussionen framåt i samspel med varandra.

Sökes: handlingskraftig mottagare

Deltagarna efterlyser fler forum där de på ett seriöst sätt kan göra sina röster hörda och nå fram till politiker och andra styrande. Deltagarna önskar också en seriös mottagare som kan ta till sig idéerna och föra dem från ord till handling.

Jam-inläggen visade på stort engagemang och mognad i många av resonemangen. Flera deltagare var uppenbart mycket intresserade och väl pålästa inom sina hjärtefrågor. Det förekom dock också en del "brus" i diskussionerna; alla kommentarer var inte lika seriösa eller relevanta. Facilitatorerna, de personer som verkar för att främja diskussionerna, valde här att minimera styrningen för att inte störa kreativiteten, eller på annat sätt påverka deltagarna. I några fall valde emellertid jammens facilitatorer att ta bort stötande inlägg.

En del av de förslag och idéer som fördes fram gällde lösningar som redan blivit verklighet. Detta pekar mot att deltagarnas idéer är relevanta och genomförbara, samtidigt som det blir tydligt att många ungdomar inte känner till de möjligheter och lösningar som finns idag.

Tänk om, tänk nytt

Generellt sett märks en stark tilltro till den egna generationen och den personliga förmågan att förändra saker till det bättre. Deltagarna är självsäkra, de ifrågasätter befintliga strukturer och visar begränsad respekt för traditioner som anses representera äldre generationer och synsätt. Den inställning, oräddhet och gränslöshet som jammens inlägg ger uttryck för, tolkar vi som en god grogrund för innovation och nytänkande.

Fokusområden

För att strukturera jammen valdes fem fokusområden ut, baserat på aktuella ämnen som berör många och som vi tror spelar en viktig roll i arbetet med att skapa ett smartare Sverige; Utbildning, Boende, Fritid, Jobb och entreprenörskap, samt Demokrati och påverkan.

Till fyra av fokusområdena knöts sakkunniga för att förbereda diskussionen och för att ge perspektiv och vinklingar på de idéer som lades fram. Experterna inom respektive område var:

-
- **Utbildning** – Åsa Murray, Docent Specialpedagogik, Stockholms Universitet
  - **Boende** – Erik Stenberg, Prefekt, KTH Arkitekturskolan
  - **Jobb och entreprenörskap** – Petra Jansson, Ansvarig för ungdomsfrågor, Arbetsförmedlingen
  - **Demokrati och påverkan** – Jenny Madestam, Doktor Statsvetenskap, Stockholms Universitet
-

I följande kapitel presenteras en sammanställning av de idéer, åsikter och förslag som togs upp inom respektive fokusområde, tillsammans med citat från diskussionerna och kommentarer från de sakkunniga.

Utbildning

Utbildning var det område som genererade flest inlägg och kommentarer i jammen, totalt närmare 40 % av materialet. Allt från skolmat till förnyelse av läroplanen och rättvisa betygssystem diskuterades. Trådarna var långa och engagerade många, och de ämnen som diskuterades flitigast var:

- Modernisering av skolämnen
- Rättvisare bedömning i skolan
- Skolmaten

”

Varför har vi inte mer sexualkunskap och psykologi? Det är faktiskt ämnen som berör oss i livet. Speciellt psykologi.”

”... man kan liksom längta till den roliga lektionen och sen poff så har hela dagen gått.”

Många av trådarna behandlade frågan om det ska vara mer eller mindre av ett specifikt skolämne i veckan. Mönstret i trådarna pekar mot att alla deltagare vill ha mer av de ämnen som intresserar just dem. Elever från exempelvis det estetiska programmet debatterade om att alla ska ha mer musik och bild, medan naturvetenskapliga studenter hävdade att det behövs mer matematik, ett ämne de anser att Sverige halkar efter i.

”Jag tror att om man har fler estetiska ämnen i skolan så blir det lättare att orka med de jobbigare ämnena. Om man har något att längta efter/något man tycker om under skoldagen är allting lättare. Man kan liksom längta till den roliga lektionen och sen poff så har hela dagen gått.”

”Vi ligger väldigt långt efter i matte, jag har bott utomlands och gick på en internationell skola och märkte direkt att mina kunskaper i matematik var långt efter mina studiekamraters. Man behöver göra matte till ett roligare ämne, få elever njuter av att svara på ändlösa tal i en bok.”

Expertens reflektion

Svenska elever har i flera tidigare internationella skolundersökningar presterat dåligt i matematik. Dock tar vi revansch relativt snabbt ute i arbetslivet. I internationella kunskapstester som görs för vuxna (även innehållande exempelvis diagram) har Sverige hamnat bland de bästa. Detta kan förklaras med att det finns färre ”enkla låglönejobb” i Sverige. Arbetslivet kräver att vi lär oss och utvecklas, medan det i många andra länder finns en stor mängd arbeten där det inte krävs att denna utveckling sker.

Åsa Murray, Docent Specialpedagogik, Stockholms Universitet

”

Problemet med dator-kunskap är att den bygger på vad vuxna vet, och som det ser ut nu är vuxna hopp-löst efter i teknik.”

”

Jag känner också igen att eleverna ofta är bättre än lärarna på datorer men det är just därför som dator-kunskap bör bli ett riktigt betygsatt ämne för då skulle efter-frågan på lärare öka och då skulle flera utbilda sig till dator-lärare.”

”Att kladda runt med pennor och akvarellfärger kommer inte att hjälpa våra elever i vuxenlivet.”

Deltagarna gav också många förslag på helt nya ämnen de ser behov av i läroplanen, tillsammans med traditionella ämnen de menar kan moderniseras för att bättre förbereda eleverna för arbetslivet.

”[...] jag anser att en modernisering av bildämnet i skolan behövs. Att kladda runt med pennor och akvarellfärger kommer inte att hjälpa våra elever i vuxenlivet, då det idag inte finns arbetsmöjligheter inom detta. Vi behöver titta på var jobben finns idag för att sedan använda skolan som ett sätt att ge oss kunskaper inom dessa områden. Idag finns jobben som kan höra till ämnet bild inom datorer, och därför bör vi anpassa ämnet bild till samhället idag istället för att klamra oss fast i det förflutna.”

Det kom upp flera förslag på nya ämnen, som exempelvis självförsvar för tjejer, där tråden sedan mynnade ut i att det bör gälla båda könen, då även män löper risk att bli attackerade. Flera ämnesförslag var datakunskap, data-säkerhet och dataspel. Många höll med om att datorer kommer att spela en allt större roll i våra liv, men det fanns tydligt delade meningar i hur tidigt dessa ämnen ska införas och på vilken nivå det är lämpligt att undervisa.

”Alla ungdomar som är födda under 90-talet och senare är de första generationerna där majoriteten håller på med datorer på fritiden. För att öka kompetensen om datorer för kommande generationer så anser jag att det måste införas datorkunskap på ett tidigt stadiet i grundskolan. Mitt förslag skulle vara att börja med datorkunskap redan i trean om inte tidigare. I de tidiga stadiet av undervisningen skulle man lära ut hur man använder word och andra office program och sedan när man går på högstadiet kan man ägna undervisningen åt mer avancerade typer av datorkunskap.”

Ett aktuellt problem, som lyftes fram av flera deltagare, är att det idag finns ett omvänt kunskapsgap mellan lärare och elever inom IT-området.

”[...] anledningen till att man inte lär sig något på datorkunskapslektioner som vissa skolor har i dag är för att eleverna ofta vet mer än lärarna. och det kanske känns onödigt med datorkunskap för tillfället men snart kommer hela världen vara i princip styrd via datorer och det är därför det är viktigt att vi i Sverige är tidiga med att införa datorkunskap som obligatorisk ämne i grundskolan för att på så vis kommer Sverige ha ett försprång i framtiden.”

Diskussionen om datakunskap som grundämne förlängdes sedan, och kompletterades med internetkunskap/mediakunskap som också kom upp som viktiga nya ämnen i skolan.

”Begreppet media blir hela tiden bredare och bredare. Tidningar, radio, tv, internet. Allt eftersom utvecklingen går framåt, och man kan göra mer och mer på nätet, behöver vi också informera människor om riskerna med tekniken.

Man kan redan sköta sina bankärenden och deklarerera på nätet, snart kommer man säkert kunna rösta i riksdags- och regeringsval online (om det inte redan går). Personlig integritet och personuppgifter på internet är ett ämne som barn och ungdomar behöver utbildas i. Lär dem att inte posta vad som helst på facebook, att inte skriva in sitt personnummer på varenda site de ser, lär dem hur man gör ett säkert lösenord. Källkritik och att analysera information man får genom olika media ligger just nu på svenskaämnet. Man skulle kunna inkludera detta i det här ämnet, ”mediakunskap” eller vad man nu vill kalla det.”

I samband med diskussionen om hur skolan ska moderniseras, fördes också behovet upp av en ökad anpassning till det informationsrika samhället vi lever i. Deltagarna menade att de inte alltid förstår varför de ska lära sig saker som kungar, huvudstäder och matematikformler utantill. De vill hellre fokusera på att förstå hur de hittar kunskapen den dag de behöver den. Somliga hävdade att de enkelt kan finna sakfakta, som exempelvis vilken kung som regerade när, genom att söka på internet och att de då inte ser behovet av att lära sig historia. Vissa deltagare drog resonemanget ännu längre och ansåg att all kunskap går att söka sig fram till och att skolan istället ska fokusera på att lära eleverna fungera i sociala sammanhang, att söka och hantera information samt att klara av vardagsmatematik.

Ytterligare ett förslag som diskuterades i samband med hur skolan bör moderniseras, var att varje elev bör få en egen studieplan från årskurs sju. Idén bygger på möjligheten att ge elever chansen att gå fort fram i de ämnen de är starka i och ta det lite lugnare i de ämnen de är svagare i – oberoende av vilken fart som klassen och läraren håller.

”Lärare måste förklara både muntligt och bildligt eftersom eleverna har olika inlärningssätt, dom måste även använda humor på lektionerna för att hålla eleverna vakna och för att göra det roligare.”

Motivation i skolan är ett ämne som kom upp på flera ställen. Deltagarna betonar där att lärarna spelar stor roll och ”duktiga” lärare framhålls som avgörande för att kunna motivera eleverna. Vad är då en duktig lärare? Jo, en duktig lärare är pedagogiskt skicklig, kunnig inom sitt område och, inte minst, rolig.

”

Jag har nog aldrig träffat en vuxen människa som använt grafer eller utnyttjat sina kunskaper om Vasa-kungarna mer än kanske ett fåtal gånger under sitt liv.”

”

[...] Vi har inte nytta av att kunna räkna ut grafer eller kunna varje grammatisk regel för inom en snar framtid gör datorn ALLT åt oss, och då behövs inte den kunskapen! Är det då inte bättre att faktiskt förbereda barn och ungdomar för att klara sig i världen?”

”

Har själv varit ute och demonstrerat mot LAS. Två av de bästa lärarna blev sparkade och massa gamla lärare som bara vill ha ut maximalt av sin pension sitter och blockerar platser.”

”Jag tror att det handlar om pedagogiken från lärarna, matematik är ett svårt ämne för många och behöver därför lite mer hjälp från lärare. Lärarmetoderna behöver dammas av, de flesta metoder för att lära ut härstämmer från den gamla skolan och är väldigt tråkig och ointressant. Enligt min erfarenhet är de bästa matematiklärarna de yngre som verkligen brinner för att dela med sig av sina kunskaper på ett pedagogiskt och intressant sätt.”

”Jag tycker jag lär mig bäst när jag lyssnar på någon som har varit på något ställe, upplevt något intressant, jobbar inom något speciellt område eller något annat liknande. Ibland blir det drygt att sitta och lyssna på läraren hela tiden. På min skola kommer flera människor och föreläser och mina lärare brukar även bjuda in personer till min klass som lärarna tycker att vi borde lyssna på. Innan de kommer måste vi läsa på oss om personen och skriva ner frågor som vi sedan ska ställa.”

Vissa bekymrade sig för risken att förlora unga lärare. Lagen om anställningskydd (LAS) diskuterades i sammanhanget och ungdomarna lyfter fram att unga lärare har en mer modern pedagogik, men i högre utsträckning riskerar att avskedas på grund av LAS.

”I korta drag betyder det [LAS] att de som blivit senast anställda också blir avskedade först, och de som varit anställda länge inte kan avskedas. De som blir drabbade av detta är vi elever, trots att en lärare har dålig pedagogik och inte kan sitt ämne så bra kan denna lärare inte avskedas om hen har varit anställd länge [...] Om en lärare som har jätte bra pedagogik och brinner för att lära ut kan denna ändå bli avskedad bara för att hen är den senaste anställda.”

Det finns en oro över att duktiga lärare söker sig bort från läraryrket på grund av låga löner och höga – och ökande – förväntningar från elever, föräldrar och skolledning. En av deltagarna uttryckte det så här:

”Tyvärr så lockar det inte längre att läsa fem år på Universitetet för att få uselt betalt som tyvärr de flesta lärare har i dagsläget, detta medför att många potentiella pedagogiska och duktiga lärare väljer en annan bransch. Samtidigt som förmånerna som lärare blir sämre ökar trycket från skolledningen men resurserna finns inte. Jag hoppas politikerna satsar mer på skolorna i form av mer resurser så skolan blir något man ser fram emot igen.”

”Alla får samma möjlighet att uppnå ett bra betyg med nationella prov ...”

Ett flertal trådar behandlade ämnen som relaterar till rättvisa i skolan, såsom mer rättvis rättning av prov för att undvika skillnader i betygsättning mellan skolor, samt möjligheten för elever att utvärdera lärare.

Nationella prov var ett omdebatterat ämne och många argumenterade för att ha fler sådana prov, för att på så vis minimera risken för att relationen mellan lärare och elev spelar in på betygsättningen. Värt att notera är att trådarna om nationella prov nästan uteslutet kommenterades av manliga deltagare, som alla argumenterade för fler nationella prov i fler olika ämnen. De kvinnliga deltagarna var istället mer delaktiga i diskussionerna kring rättningsmallar för lärare, för att göra betygsättningen mer rättvis mellan skolor.

”Alla får samma möjlighet att uppnå ett bra betyg med nationella prov. Detta skulle förbinda att relationer mellan lärare och elev är en bakomliggande faktor till vilket betyg som sätts och betyget speglar allt rättvisare elevens kunskaper.”

”Det har på senare tid uppkommit statistik som visar att i genomsnitt så får tjejer högre slutbetyg än vad vi killar får, men samtidigt så får killar högre betyg i de nationella proven. Jag vet att de nationella proven bedöms utefter mallar samt utefter den tid som man har på sig. Men borde då inte tjejer få högre betyg även i dessa prover? Då de enligt statistiken är mer utbildade än killarna. Eftersom att killarna inte får lika höga slutbetyg, så har jag börjat undra hur mycket ens förhållande med läraren har för inflytande på betyget. Det är lättare att skapa en relation mellan samma kön och det finns fler kvinnliga lärare än vad det finns manliga.”

Ytterligare en infallsvinkel på temat nationella prov var att även införa dessa i samhällsorienterade ämnen, något som fick medhåll:

”När man nu de senaste åren har infört nationella prov i de naturvetenskapliga ämnen, letar jag efter motsvarande i de samhällsorienterade ämnena. [...] Jag anser att SO i minst lika hög grad som NO är viktiga ämnen, då de absolut påverkar vår syn på samhället och våra liv. Särskilt nu med den växande globaliseringen, krävs förståelse för andra samhällen och historiska händelser.”

”

Eftersom ungdomarna är framtiden så ser jag ingen anledning till att inte se till att de verkligen har koll på hur ett samhälle fungerar.”

Expertens reflektion

Pojkar tenderar att prestera bättre på nationella prov än i skolbetyg, medan det är tvärtom för flickor. En förklaring är att flickor är mer skolanpassade. De gör sina läxor i högre grad än pojkar och presterar bättre än pojkarna på läramans prov och i läxförhör. De får därför högre betyg än vad de presterar på de nationella proven. En annan möjlig förklaring är att nationella prov är en tävlingsform som passar det manliga könet bättre. Flickor drar nytta av varandra och samarbetar mer än vad pojkarna gör. Studier visar på att ju större andel flickor det är i en klass, desto lägre betyg får pojkar, särskilt i typiska flickämnen. Flickors skolanpassade läggning är ett skäl till att de historiskt sett fick börja gå i skolan; deras roll var att hålla ordning och visa pojkarna hur man gör.

Åsa Murray, Docent Specialpedagogik, Stockholms Universitet

”Ni tycker våran skolmat e dålig, kolla på afrikas.”

Den tråd som fick flest inlägg i hela jammen var den som handlade om skolmat. Att svenska elever har det bra som har gratis skolmat i grundskolan håller de flesta med om. Emellertid finns ett stort missnöje över att maten inte är god, tillräckligt nyttig eller att det serveras för små portioner. Många av deltagarna som själva är elever upplever att de har svårt att påverka och tycka till om maten, trots att de har konkreta idéer på hur den skulle kunna förbättras.

”Tycker maten vi får är byfsad. Är man kräsen får man äta när man kommer hem. Inget som behöver diskuteras tycker jag. Dom ändrar ju inte den precis, fast man klagar.”

”Ja, visst är det tråkigt att det inte händer något när man försöker påverka. På min skola som jag går just nu så fick hela klassen fylla i en enkät om skolmaten vi skrev ner vad vi tyckte men inte en enda sak ändrades.”

Många av deltagarna propagerade för ökade satsningar på bättre och mer näringsrik skolmat med argumenten att detta ger piggare elever och högre studieresultat. Finansieringen av skolmaten debatterades flitigt och ökade skattemedel och innovativa omallokeringar av stadsfinanserna var ett engagerande ämne.

”För att skolmaten ska bli bättre så måste skolorna få högre budget av regeringen och då i sin tur så kommer det ske en liten men ändå märkbar skatteökning för att skolmaten ska bli bättre. Personligen tycker jag att det är värt 10 kr om dagen för att få nyttigare och bättre skolmat men sedan finns det faktiskt ganska många som tycker att en skatteökning på några tusen mer om året inte är värt det.”

”Jag tycker också att man borde få bättre skolmat jag blir döds hungrig efter två timmar och kan knappt hålla mig vaken under dom sista lektionerna. Jag fattar att dom behöver mer i budget men om man avsätter kungen som egentligen inte har något syfte förutom att representera landet så har man i alla fall kommit en bit på vägen.”

”

Större satsningar på skolmaten skulle ge bättre studieresultat.”

Expertens kommentar

Skolmat är ett tacksamt ämne att diskutera. Det är lätt för alla att tycka något om, och det visas här i jammen där den mest populära tråden handlade om just skolmat. Vi ska dock inte underskatta skolmatens betydelse för att Sverige är så pass långt fram i sitt jämställdhetsarbete. Skolmaten som företeelse har gjort det möjligt för kvinnor att vara ute i arbetslivet istället för att, som i många andra länder, vara tvungna att gå hem och laga lunch åt barnen och ibland även mannen.

Åsa Murray, Docent Specialpedagogik, Stockholms Universitet

Boende

Studentbostäder visade sig bli en av de stora frågorna som diskuterades inom området Boende. Kategorin genererade runt 160 kommentarer, och rymde också diskussioner och idéer som gav boendebegreppet ett vidare perspektiv i form av samhällsbyggnad och infrastruktur. De ämnen som diskuterades var bland annat:

- **Studentboende** – nya sätt för att möta stort behov
- **Klimatsmart resande**
- **Hållbar samhällsbyggnad och infrastruktur**

”Utbytesstudenter fast inrikes.”

Studentboende och problematik kring allt för få bostäder för unga, skapade mycket diskussion och ledde till ett antal idéer. Många betonar att det är svårt att som ung komma in på bostadsmarknaden och att det ofta krävs ekonomiska resurser som unga inte har.

”En idé är att skapa flera ungdomshyresrätter runt om i landet för den som är mellan 18–25. Det ger i alla fall dom unga en chans att börja leva livet på egen hand.”

Bland idéerna framkom även konkreta exempel på hur ungdomar tänker kring byggande. Unga ser möjligheter i att utnyttja befintliga byggnader genom att bygga om och renovera gamla lokaler till student- eller ungdomsbostäder, samt att bygga mer på höjden för att bättre utnyttja begränsade ytor i stadsmiljön.

”[...] våga bygga skyskrapor. Otroligt många, både politiker och civila människor, är skeptiska och rädda för att bygga på höjden. Man sägs vilja ’bevvara och värna’ om vårt gamla fina Stockholm. Sådana tankegångar är inte ett dugg relevanta i den situation som Stockholm nu är och säkerligen alltid kommer att vara i.”

Deltagarna genererar flera idéer om hur förändrade sätt att studera kan ge nya lösningar kring boendemöjligheter. För de som väljer ett mer flexibelt upplägg på studierna, gavs förslaget om en organiserad ”bytesmarknad”, där studenterna kan byta familj/bostad på medellång tid, eller hyra ett rum på kortare sikt, beroende på längd och lokalisering av kurserna i utbildningen.

”

Skapa flera ungdomshyresrätter runt om i landet för den som är mellan 18–25.”

”

Riv Galoppfältet och bygg studentbostäder!”

”

Årligen slängs det miljoner ton med arbetsmaterial samtidigt som andra företag beställer precis samma material. Varför kan dessa inte kommunicera så istället för att företagen skickar lastbilar utanför stan för att dumpa skickar lastbilarna till närliggande byggen så de kan ta del av exakt samma material.”

”En smart lösning på den stora bostadsbristen hos studenter skulle vara en plattform där man kan ’byta’ familj eller bostad med varandra under studierna. Exempel; En studerande från Lund har kommit in på en utbildning i Stockholm, dock får denne inte tag i bostad och måste därför avsäga sig sin plats på utbildningen, om det finns en liknande person i Stockholm som kommit in i Lund skulle dessa kunna ’byta’ familj eller bostad med varandra under studierna.”

”[...] en riktigt rolig idé ifall man enbart vill läsa separata kurser och inte går något program. Exempel; Man läser kriminologi i Lund en vecka, sedan tar man tåget till Uppsala för att läsa Företagsekonomi för att sedan åka vidare till Örebro för att studera Affärsengelska.”

Expertens kommentar

Att frågor runt student- och ungdomsboende genererade många inlägg förvånar inte. Många bra idéer lades fram och kan bland annat kopplas till trenden med att individer skapar ett nätverk av boende och blir mer rörliga. Förslaget om bostadsbyte är exempel på en sådan idé, där lösningen dessutom kan sägas kringgå de politiska hinder som ibland omgärdar och problematiserar boendefrågan.

Erik Stenberg, Prefekt, KTH Arkitekturskolan

En jämförelse som togs upp inom ämnesområdet Boende rörde standarden i Sveriges fängelser, där vissa deltagare menar att den är omotiverat hög och att skattemedel används fel givet den svåra situation som råder för unga på bostadsmarknaden.

”Självklart är det jobbigt att bli berövad sin frihet. Men långt ifrån lika jobbigt som det borde vara. Att ha förmåner såsom bekväma sängar, tillgång till kabel-tv, fina rastgårdar och regelbundet tillgång till tandläkare och vård är en lyx som många laglydiga personer sällan har.”

”Sunt förnuft är nog helt enkelt den bästa lösningen ...”

Unga efterfrågar hållbara lösningar för boende. Energisnåla hus diskuterades och en deltagare lyfte fram möjligheten att skapa en plattform där byggföretag kan mötas och kommunicera för att tillvarata och återvinna byggmaterial – en erfarenhetsbaserad idé som belyser både ekonomiska och miljömässiga faktorer.

Även frågor som rörde boendemiljö i en något vidare bemärkelse togs upp, i form av debatter om vilka rättigheter vi har i offentliga utrymmen (främst kopplat till rökning) och diskussioner om vilken effekt polisens synlighet på gatorna har när det gäller känslan av trygghet i samhället:

”Men att medvetet göra något som man vet kan irritera eller äckla någon annan, tycker iaf jag är gallet respektlöst.”

”[...] dem som stör sig på att någon röker kan ju isåfall också flytta på sig om de tkr det är jobbigt. Varför ska det just vara rökaren?”

”Borde inte polisen satsa mer på patrullerande poliser i Sverige? Folk borde få se mer av lagens väktare i sitt dagliga liv istället för på Tv eller i tidningar.”

”[...] det här med att polisen ska synas ute mer kan både skapa trygghet och otrygghet. Så fort man ser en polispatrull undrar man vad som hänt. Man utgår alltså från att något har hänt, inte bara att de är ute och patrullerar.”

Expertens kommentar

Hållbarhetsfrågor är redan ett aktuellt område som framöver kommer att få ännu mer fokus i och med hårdare EU-reglering. Många bra idéer presenterades i jammen, och även om flera av dem redan blivit verklighet, finns det fortfarande utrymme för förbättringar och nya lösningar.

Resonemangen om polisens närvaro och om rökning på offentlig plats kan kopplas samman genom en gemensam nämnare i individens integritet och trygghet. En aktuell fråga som diskuteras mycket även utanför detta forum, och som främst handlar om gränsdragningar mellan privat och offentligt.

Erik Stenberg, Prefekt, KTH Arkitekturskolan

”Tåg borde vara billigare än flyg.”

Ytterligare ett diskussionsämne, som togs upp både inom området Boende och under Fritid, var klimat- och hållbarhetsrelaterat. De unga diskuterade hur val av färdmedel påverkas av ekonomiska faktorer, trots att de helst skulle vilja undvika den miljöpåverkan som vissa resor innebär. Precis som i ett antal andra frågor, lyftes idén om att styra beteenden med hjälp av skattesubventioner.

”Det är viktigt att miljövänliga transporter premieras. Ett förslag kan t.ex. vara att man finansierar kollektivtrafiken genom en skatt. På så sätt skulle man kunna göra det ’gratis’ att åka kommunalt, slippa free-riderproblematik, man skulle skapa en profil av Sverige som ett miljövänligt land, fler skulle oftare välja att ställa bilen, det kan vara positivt för turister och alla de kostnader som nu läggs på betalsystem och kontroll skulle istället kunna läggas på service, underhåll, säkerhet och en bättre kvalitet i verksamheten.”

”

Alla som väljer det miljövänligare alternativet tåg istället för bil borde belönas med att få dra av 100 kr på skatten varje månad (1 200 kr/år).”

”

Idag i Sverige har vi problem med flera saker: Jobb, arbete, och folkmängd.”

”Skattesänkningar för boende i Norrland kanske?”

Liknande sätt att styra människors val genom skattepolitik föreslogs också i en tråd där idén att bebygga Norrland diskuterades, då som ett sätt att bättre ta till vara utnyttjad kapacitet såväl utrymmesmässigt som ur ett arbetskraftsperspektiv.

”[...] större delen av Sverige är i princip obebyggd. Norrland. Bebygg norrland, vi skapar massor med arbete inom ALLA områden och kan ta in fler människor då vi kan ge dem möjlighet till arbete och boende.”

Expertens kommentar

Frågan om att styra boende på detta sätt är inte ny, men är ändå aktuell ur ett hållbarhetsperspektiv. Dock kan det på lång sikt vara svårt att genomföra en sådan idé, när man väl byggt upp det nya samhället, och tendensen i nuläget är att gå mot en förtätning av befintliga städer snarare än utspridda samhällen.

Erik Stenberg, Prefekt, KTH Arkitekturskolan

Fritid

Inom området Fritid täckte diskussionerna allt ifrån gratis kollektivtrafik till valfria helgdagar, och ämnen som fritidsgårdar och sportaktiviteter. Många anser att det finns för lite att göra och betonar att det är viktigt att fritidsaktiviteter inte är dyra. Datorer och sociala medier spelar uppenbarligen en stor roll i ungas liv och föranledde diskussioner i flera riktningar. De mest diskuterade ämnena blev:

- **Bättre utbud av fritidsaktiviteter**
- **Betydelsen av datorer och sociala medier**
- **Valfria helgdagar**

”Det räcker inte att sätta upp ett biljardbord, TV-spel och ett par soffor.”

Många deltagare efterlyste förbättringar i utbudet av fritidsaktiviteter, som till exempel fler konstgräsplaner, lagliga väggar för graffiti, kvällsaktiviteter för unga och gratis internetcaféer.

Många kommentarer indikerar att det rådande tänket kring fritidsgårdar är föråldrat och inte längre passar dagens behov. Deltagarna var överens om att fritidsgårdar, eller motsvarande funktion, behövs för att stimulera ungdomar och hålla dem borta från gatorna på kvällar och helger. Enligt ungdomarna är det särskilt vintertid viktigt att ha någonstans att gå när de inte kan vara utomhus lika mycket som under resten av året. Konkreta förslag kring utformning av aktiviteter på fritidsgårdarna har inte riktigt framkommit, däremot fastslås att det inte är tillräckligt att ”sätta upp ett biljardbord, TV-spel och ett par soffor”.

”Online datorspel är framtidens sätt att umgås på.”

Att datorer och sociala medier är något som upptar en stor del av ungdomarnas fritid, framgår i flera av diskussionerna.

En idé som återkom i flera diskussioner och som väckte stor respons bland deltagarna, är att sammanföra personer med onlinespel som gemensamt

”

Satsa på viktiga saker istället för, som i Växjö, en discokula i sjön.”

”

Varför dras det ner på personal och resurser i fritidsgårdar?”

”

Dataspel är väldigt nyttigt om det brukas i rätt mängder, tyvärr finns det folk som fastnar i tråsket och aldrig kommer loss.”

”

Facebook har tagit över mitt liv.”

”

Det är alldeles för många unga människor som blir påverkade av de negativa budskap som TV och media överlag förmedlar idag.”

intresse. Förespråkarna ser det som mer än ett tidsfördriv – det är ett sätt att umgås och att bygga sociala nätverk. Deltagare som byggt upp kontaktnät och funnit globala jobbomgångar nämndes som exempel på positiva effekter.

”Många tycker att dataspel gör så man blir mindre socialt, men det är snarare tvärtom för mig jag har själv ägnat många timmar åt diverse dataspel och det har bidragit till bättre språkkunskaper och större umgängeskrets.”

Baksidorna med ett ökat användande av spel och sociala medier togs också upp i debatten. Spelande, tillsammans med ett överdrivet Facebook-användande, lyftes fram som en okontrollerbar faktor i tillvaron. Flera personer upplever att det här är något som kan vara svårt att själv styra över.

”Jag tycker absolut att facebook har påverkat oss alldeles för mycket! Jag personligen hade facebook och detta ledde till att jag spenderade mindre tid på läxor, prov osv.”

”För mig är FB inget problem jag spenderar max några timmar i veckan där [...] men jag vet förstås om många som spenderar alldeles för mycket tid på FB och genom detta kanske inte lyckas fokusera på skolan lika mycket.”

”I Sydkorea ska man nu införa en lag där man inte låter barn som är mellan 0–16 år spela datorspel mellan 0.00 till 7.00 på vardagar. Detta tycker jag låter verkligen intressant och tycker att detta borde införas i Sverige?”

Deltagarna tog också upp den stora inverkan som tv och media har på dagens unga. Flera reagerade starkt över vad de upplever som fördummande, negativa och felaktiga budskap, budskap de menar påverkar unga.

”Varje kanal jag zappar igenom tycks sända samma skit. Plastikturisterna och Doctors of Beverly Hills, vad ger detta för budskap till unga flickor och pojkar? Det är just detta som orsakar ätstörningar och depressioner. Och inte heller är det så att de tar upp biverkningarna utan bara ”hur bra det är att plastikoperera sig”. Skärp er!”

”Detta är mycket relevant då media i praktiken styr ”medelsvenssons” uppfattning av verkligheten.”

”Vore det inte härligt att få fira de dagar som känns viktigast för dig?”

En idé med många reaktioner handlade om valfria helgdagar. Resonemanget inleddes med en diskussion om att införa muslimska helgdagar i Sverige, för att sedan vidgas till ett förslag om att själv kunna välja sina helgdagar på samma sätt som man kan ta ut semesterdagar. Flera deltagare ställer sig positiva till ökad valfrihet, men de ser också begränsningar i det praktiska genomförandet av idén.

Författarnas reflektion

En iakttagelse i samband med diskussionerna om traditioner, är att unga inte tvekar att bryta befintliga mönster, samtidigt som de tenderar att värna om traditioner de själva värderar högt. Ett exempel är diskussionerna om att ”ta tillbaka” nationalsången från högerextrema grupper och kunna stå för det egna landet – oavsett bakgrund.

”Bra för miljön, bra för massor!”

Kollektivtrafiken, som också diskuterades inom området Boende, debatterades även på temat Fritid. Då handlar diskussionen dels om hur man ska få tågen att gå i tid genom att anpassa dem till svenska förhållanden, dels om hur zonbaserad skatt kan ge ”gratis” kollektivtrafik.

”Miljöfrågan är en fråga som berör alla i vårt land och därför bör kostnaden för detta vara en allmän kostnad där alla hjälper till. Det är klart detta kan ses som orättvist för er som ej har tillgång till en bred kollektivtrafik. Därför anser jag att vi bör dela in denna skatt i olika zoner. Dvs att desto mer tillgång till kollektivtrafik desto mer betalar man.”

”Tycker det här är ett grymt förslag! Som någon sa finns det många saker man betalar för i skatten som alla inte använder. Kollektivtrafik är ändå något som alla KAN använda om de vill, inte något som endast är för unga eller så. Så länge som kollektivtrafiken görs tillgänglig för alla så kan den absolut vara skattefinansierad. Bra för miljön, bra för massor!”

”

Skapa fler elbilar eller bussar som går på el.”

”

Miljöfrågan är en fråga som berör alla i vårt land och därför bör kostnaderna för detta vara en allmänkostnad där alla hjälper till.”

”

För att ens ha en chans att komma ut på arbetsmarknaden så måste man ha en viss arbetslivserfarenhet, vilket inte är det lättaste då det inte finns den mängden jobb.”

Jobb och entreprenörskap

Jobb och entreprenörskap fick minst antal inlägg. Samtidigt visar de trådar som finns på engagemang och medvetenhet om frågornas komplexa natur. Området tilldrog sig mest intresse från de äldre deltagarna, och de hjälptes åt att vidareutveckla resonemangen kring utbudet av jobb för ungdomar och hur man själv kan påverka sina möjligheter att bitta ett jobb. De frågor som genererade mest intresse var:

- **Svårigheter att komma in på arbetsmarknaden**
- **Praktik och arbetslivserfarenhet**
- **Inspiration och egna initiativ**

”Svårt det här men helt klart behöver saker göras för att unga ska bli mer attraktiva på arbetsmarknaden! :)”

Att arbetslösheten bland ungdomar upplevs som ett stort problem framgick tydligt, och inläggen visar att många oroar sig för detta.

Flera deltagare tog upp problematiken med att arbetsgivare kräver omotiverat hög utbildning för jobb som egentligen skulle kunna läras på plats. Moment 22-scenariot diskuterades också flitigt: erfarenhet ger bättre chanser att få ett jobb, men utan erfarenhet är det svårt att alls få ett jobb.

”Det är viktigt att jobba så tidigt som möjligt för att få fler erfarenheter att skriva om i sitt cv för att lättare få jobb i framtiden.”

Praktik som en viktig ingång till sommarjobb och senare anställning diskuterades också. Många önskar mer praktik i skolan, även på teoretiska och studieförberedande program, eftersom det ger erfarenhet. Dessutom diskuteras det att praktik ger en chans att ta reda på vad man själv är intresserad av, tillsammans med möjligheten att lära sig mer om vilka yrken som finns. Ett förslag går ut på att erbjuda praktik som tillval i grundskolan, eller gymnasiet. Andra tycker att praktik främst tillhör de praktiska gymnasieprogrammen.

Förslaget om en dagspraktik hos brandkår, polis eller ambulans fick starkt gehör. Deltagarna tycker att det kan ge en bra inblick i yrkesrollen, tillsammans med en ökad respekt för de personer som försöker hjälpa allmänheten. Dessutom menar deltagarna att det är bra att lära känna människorna bakom rollerna.

Vissa ansåg att praktikplatser i Arbetsförmedlingens regi inte finns i tillräcklig utsträckning, samtidigt som några istället varnade för att praktikplatser också kan bli en "fälla" om arbetsgivaren sätter i system att använda sig av subventionerad arbetskraft, till exempel genom projektanställda och praktikanter. Ungdomarna ser möjligheterna med praktik för att kunna komma in på arbetsmarknaden, men de ser alltså även hur systemet kan utnyttjas på fel sätt.

"I min kommun tar många företag emot praktikanter men knappt något företag väljer att efter denna praktikperiod anställa personen som varit hos dom och praktiserat, detta för mig ser endast ut som om företagen utnyttjar gratis arbetskraft då den i princip tvingas på dom av i detta fall Arbetsförmedlingen. Tyvärr!"

Expertens reflektion

Förslaget om att erbjuda praktik som tillval i skolan är intressant. Detta skulle kunna vara ett bra sätt att få referenser och öka chanserna att få sommarjobb, samtidigt som man får chans att prova på ett yrke. En stor andel av de praktikplatser Arbetsförmedlingen ordnar leder faktiskt till anställning. Även i de fall det inte blir så, har praktikanten ändå börjat samla på den åtråvärda erfarenheten.

Petra Jansson, Ansvarig för ungdomsfrågor, Arbetsförmedlingen

Det framfördes flera förslag kring hur det ska bli mer förmånligt att anställa ungdomar, genom exempelvis sänkta eller slopade arbetsgivaravgifter, skattesänkningar och lönebidrag. Förslagen fick blandat mottagande; en del av deltagarna är positiva medan andra ser nackdelar med dessa lösningar.

"Hur detta ska lösas tror jag är något som vi gemensamt måste komma på och något som man som enskild person själv skulle ha svårt att lösa."

Av diskussionen framgår att stödet till arbetssökande ungdomar kunde vara bättre. De unga menar att Arbetsförmedlingen inte har tillräckligt med tid, samtidigt som jobbcoacherna ofta saknar tillräcklig utbildning. Följden blir att ungdomarna anser att de inte alltid får den handledning och de möjligheter de skulle behöva. Deltagarna efterlyser högre prioritering av denna fråga, men funderar också över vad de som individer kan göra för att förbättra sina chanser.

"Jag är otroligt intresserad av att engagera mig i olika samhällsfrågor, allt från miljöfrågor till religionsfrågor. Jag tror även att många andra ungdomar är intresserade av att påverka samhället på flera olika sätt för att det är så mycket som berör oss, som vi kan beröra tillbaka. Många vet inte vart dom ska rikta sig eller vad som finns där ute. Därför skulle det gynna ett stort antal ungdomar i Sverige att få delta i en Workshop/Mässa där alla småföreningar, grupper och företag som brinner för olika frågor kan få visa vad de håller på med och få fler att engagera sig i dom. Man blir inspirerad, man får viljan att starta eget, och de som har skapat otroliga

”

EVS, förövrigt, står för European Voluntary Service och är ett EU projekt som är del av Ung och Aktiv i Europa som gör så att folk kan åka ut och volontär arbeta upp till 1 år och därmed få arbets- erfarenhet och en upplevelse för livet [...]. Det tråkiga är att saker som detta inte är allt för allmänt känt.”

”

Det är svårt att få jobb som ungdom därför måste man skapa flera jobb.”

”

Det ska inte spela någon roll om du heter Mohammed eller Göran!”

företag, grupper, organisationer (i vilken ålder som helst) får en chans att visa det dom har, och rekrytera andra! Man kan även diskutera vad som bör finnas i ett samhälle!”

Expertens reflektion

Vilket kreativt förslag! En sådan aktivitet skulle kunna vara till stor hjälp för ungdomar som är lite rådvilla angående sin framtid. Liknande evenemang finns, eller har funnits, på en del orter så det beror delvis på var man bor. Skulle man kunna göra en virtuell mässa?

Petra Jansson, Ansvarig för ungdomsfrågor, Arbetsförmedlingen

Olika aspekter av orättvisa togs upp, exempelvis att en arbetssökande med mindre vanligt utseende, klädstil eller namn har sämre chans att bli anställd – oavsett hur lämplig personen i övrigt är för jobbet i fråga. Ett förslag som fick stort gehör, gick ut på att göra det möjligt att söka jobb anonymt för att undvika diskriminering.

Expertens reflektion

De försök som gjorts med anonyma jobbansökningar har tyvärr inte varit så framgångsrika. Bland annat är det svårt att dra gränsen för vilka faktorer som ska maskeras; namn, kön, ålder ...?

Petra Jansson, Ansvarig för ungdomsfrågor, Arbetsförmedlingen

”Sverige är inte ett utvecklingsland längre, utan det är ’färdigt’.”

De unga bekymrade sig över att Sverige inte längre är ett föregångsland inom teknik och moderna lösningar, och menar att många stora företag använder gamla teknikplattformar som inte attraherar de ungdomar som är på väg ut på arbetsmarknaden idag. Ungdomarna upplever att dessa företag är ointresserade av att förnya system som fungerar, och att utvecklingen har stagnerat.

”Har svårt att se att jag skulle vilja investera vare sig mina pengar eller min tid (arbeta för) i ett företag som sitter fast med fötterna i åttio-talet”.

Även om det i diskussionen förekom invändningar som gällde bakåtkompatibilitet och systemkomplexitet, gjordes också nyfikna utblickar mot utvecklingsländer som istället hoppat direkt till nya generationer av lösningar, modernare än de som finns i Sverige, för exempelvis penningtransaktioner via mobilen.

Demokrati och påverkan

Näst efter utbildning, genererade området Demokrati och påverkan flest inlägg i jammen. Konkreta idéer på hur unga ska kunna öka sitt inflytande i den svenska politiken och hur man bör gå tillväga för att få fler unga att engagera sig partipolitiskt, varvades med diskussioner om yttrandefrihet och religionsfrihet. Värdefrågor som dödsstraff, mänskliga rättigheter och jämställdhet diskuterades också flitigt. De ämnen som genererade flest inlägg var:

- Ungas inflytande i samhället
- Ålder för rösträtt
- Debatt om värdefrågor

”Beslutsfattare ska alltid ta del av och hänsyn till ungas åsikter.”

Ett genomgående tema inom området Demokrati och påverkan var att unga efterlyser både fler och ”bättre” sätt att komma i kontakt med beslutsfattare, för att därmed kunna framföra sina åsikter och påverka i politik och samhällsfrågor som rör unga.

Det märks i diskussionerna att de senaste årens genomslag av sociala medier har skapat nya möjligheter för unga att diskutera med varandra och framföra åsikter och idéer på nätet. Problemet är alltså inte avsaknaden av forum i sig, utan att forumen i många fall saknar rätt typ av mottagare – någon som kan ta till sig idéerna och ta dem från ord till handling. Vad som lyftes fram som positivt med jammen ”Ett smartare Sverige” var därför egentligen inte möjligheten att diskutera med andra unga, utan möjligheten att faktiskt få sina tankar, idéer och åsikter lästa av beslutsfattare med möjlighet att påverka samhället.

”Ett smartare Sverige har varit väldigt intressant och det känns som att man har en chans att påverka. Självfallet kan man sitta och diskutera på andra forum, men det man säger där har inte alls lika stor betydelse.”

En konkret idé som fick medhåll av många, är att ha ett forum liknande jammen på riksdagen.se.

”Varför har man inte starta den här chatten på riksdagen.se? Så att politikerna verkligen ser hur aktiva och bra idéer vi ungdomar har... Varför inte flytta hela projektet till riksdagen.se? Det hade bara fört positiva saker med sig.”

”

Jag tycker detta jammet är viktigast i och med att det sammanställs till en rapport som skickas till besluttare. Man får sin röst hörd och sedd!”

”

Dock är det väldigt viktigt att ungdomar på något vis får mer inflytande, vet inte hur just nu. Kanske starta en ungdoms riksdag. På riktigt alltså och inte bara endagsgrejer som varit hittills.”

Expertens reflektion

Även om själva idén med att ha ett forum för unga på riksdagen.se är positiv, är det viktigt att politiker som väljer att använda denna typ av social media, liksom Twitter och Facebook, måste vara beredda på att engagera sig i diskussionen som följer. Unga idag ställer höga krav på medborgardialog. De förväntar sig att den som bjuder in till dialog verkligen lyssnar, och helst också agerar i enlighet med förslagen. Unga accepterar inte en spökskriven Twitter-kommentar eller ett Facebook-inlägg när tiden inte räcker till.

Jenny Madestam, Doktor Statsvetenskap, Stockholms Universitet

Från deltagarna under 18 år sågs ett stort engagemang i frågan om politiskt inflytande. Ett antal konkreta idéer presenterades angående hur denna åldersgrupp ska kunna öka sitt politiska inflytande i frågor som rör unga på både nationell, kommunal och lokal nivå.

En deltagare presenterade idén att unga borde företrädas i riksdagen:

”Jag tror att om ungdomar under 18 har sex representanter i riksdagen så blir de tagna på mer allvar och kan göra mer gebör.”

Förslaget fick positiv respons, även om kommentarerna i den efterföljande diskussionen antydde att förslaget inte är helt oproblematiskt med tanke på representanternas skolgång och möjlighet för de utvalda att faktiskt företräda alla unga. Ett förslag var att istället engagera ungdomsförbunden i riksdagsarbetet.

”Problemet är bara att om ungdomar blir framröstade som enskilda personer är de inte representativa för alla som politiker är. ’Vanliga’ riksdagsledamöter har ett partiprogram och väljare som står bakom hela idén.”

”Dessa människor kommer väl inte att föra alla ungdomars röst? Ungdomar har även dom väldigt många olika åsikter, vilket leder till att dessa människor inte kan representera alla ungdomar. Ett annat förslag är att låta en representant från varje partis ungdomsförbund sitta med i riksdagen. På så sätt för dem alla ungdomars talan!”

När det gäller ökat inflytande på kommunala frågor, lyftes exempelvis ungdomsfullmäktige upp som en möjlig väg att gå:

”Ett ungdomsfullmäktige bör finnas i varje kommun. Eftersom många unga inte får rösta och på så sätt delta i demokratin på ’naturlig väg’ bör det absolut finnas ett forum för unga att påverka på andra vis. Beslutsfattare ska alltid ta del av och hänsyn till ungas åsikter, inte bara under dagar som dessa på ett smartare Sverige.”

I denna tråd blev det tydligt att unga upplever stora skillnader regionalt. Flera deltagare, som hade mindre positiva upplevelser av ungdomsfullmäktige i sina kommuner, uttryckte istället uppgivenhet. Flera gånger under diskussionen lyftes möjligheten att kontakta Sveriges Ungdomsråd.

”Ungdomsfullmäktige verkade enbart finnas för syns skull och för att ungdomar skulle få tro att det hade någonting att säga till om. Under de två år som min kamrat satt med hade de inte fått chansen att påverka någonting som hände i kommunen.”

”Nyköping har kommit jättelångt, mycket längre än de flesta. Det här är något som man måste jobba med på en nationell nivå. Man måste få politiken att förstå varför det här är viktigt, gör man det kan det sprida sig vidare. Det är något som jag vet att Sveriges ungdomsråd jobbar med. Men det krävs kanske att flera jobbar mot samma mål.”

På lokal nivå diskuterades ungas inflytande i skolan och skoldemokrati. Flera uttryckte sitt missnöje med att det är svårt att komma till tals med rektorer och beslutsfattare inom skolan. Elevrådet som kanal anses, liksom ungdomsfullmäktige, fungera olika bra i olika delar av landet. Även skillnader i inflytande mellan kommunala och privata skolor diskuterades.

”[...] pga att rektorn inte kan ta några omfattande beslut. Därför har vi gjort många försök till att föra våra frågor högre upp i organisationen, exempelvis då VDn. Jag tycker att det är kränkande att man som elev inte tas på allvar!”

”Bör vi höja eller sänka rösträtten?”

Frågan om vi bör höja eller sänka åldern för rösträtt i Sverige togs upp för diskussion i jammen. Merparten av de som deltog i diskussionstråden argumenterade för att rösträtt vid 18 års ålder bör behållas, medan andra framhöll att dagens gymnasieelever är väl insatta i samhällsfrågor och politik. Deltagarna betonade att kunskapsnivån på 16- och 18-åringar inte behöver skilja sig så mycket, eftersom skolplikten gäller till 16 års ålder. Ett annat argument var att det känns oschysst att man som 16-åring kan straffas, men samtidigt inte får lov att göra en positiv handling som att rösta. Meningarna gick isär på flera håll och en gemensam ståndpunkt är svår att hitta.

”Jag tycker den [rösträtten] ska vara där den är ... bara för att lagen tillåter att man har sex betyder det inte att man är vuxen och kan förstå nationsvida problem, eller hur man löser dessa.”

”

Det finns fördelar och nackdelar med båda delarna! Men jag tycker sänka, iallafall några år. För de flesta på gymnasiet är väldigt insatta inom politik.”

”

Självfallet är det viktigt att upplysa ungdomar om politik och att vi här i Sverige har en chans att rösta för att förändra saker.”

”

Partier måste visa sig mer aktivt på platser där ungdomar är [...] så som festivaler och dylikt.”

Expertens reflektion

Ålder för rösträtt är ett väletablerat diskussionsämne med skolor som talar både för och emot. Vad som kan vara intressant i debatten är det faktum att Sveriges unga idag generellt sett är väldigt upplysta. De är tidigt väl insatta i samhällsdebatten och i politiska sakfrågor, inte minst genom att media idag är så mycket mer lättillgänglig, exempelvis har vi ju i Stockholm flera olika gratis dagstidningar på bussen och tunnelbanan.

Jenny Madestam, Doktor Statsvetenskap, Stockholms Universitet

”Politik är bland det roligaste och viktigaste som finns och det måste fler inse.”

På flera håll i jammen diskuterades att många unga idag trots allt väljer att stå utanför det parlamentariska systemet. Hur ska man få fler unga att engagera sig i politiken? De deltagare som själva hade erfarenhet av politik, lyfte fram att partipolitiskt engagemang kan vara både roligt och utvecklande för individen. Samtidigt menade de att det inte alltid är så enkelt att komma i kontakt med partier och ungdomsförbund.

Deltagarna var eniga om att det är svårt att engagera sig när man inte vet vart man kan vända sig. Skolan har där en viktig roll i att informera och att avsätta tid i samhällskunskapsundervisningen för besök från ungdomsförbunden. Deltagarna menade att både politikerna och ungdomsförbunden också har en väsentlig roll i att informera unga och att hitta nya innovativa kanaler för att nå ut.

”Jag tycker att dagens ungdomar får alldeles för dålig och tråkig information om politik! Jag är själv med i ett politiskt ungdomsförbund men innan jag blev värvad av en kompis hade jag ingen aning om vad något av partierna stod för. Jag har alltid velat påverka men inte vetat hur. Nu kan jag det, men fler behöver få den möjligheten!”

”Så himla sant! Politik är bland det roligaste och viktigaste som finns och det måste fler inse. Det borde finnas fler enkla kanaler för unga att påverka, sakfrågeval i skolor, ungdomsråd/ungdomsfullmäktige, information om medborgarförslag, intressantare undervisning och mer info från ungdomsförbund är några exempel på bra saker som kan förbättras.”

Samtidigt som deltagarna gav uttryck för en enorm tillit till den egna förmågan att kunna påverka samhället till det bättre, fördes på flera håll i jammen långa, mogna, diskussioner om priset vi betalar för demokratiska rättigheter. Var går exempelvis gränsen mellan yttrandefrihet och hets mot folkgrupp? Lars Wilks Muhammed-illustrationer togs upp som ett exempel:

”Alla har rätt att ha sin egen åsikt om allt från skolning till politik och jag anser att Lars Wilks också har sin yttrandefrihet MEN jag anser att han verkligen gick över gränsen från sin åsikt till bets och att han gjorde det väldigt medvetet just för att provocera just muslimer. Och det finns fanatiker runt om i världen som kommer/har flippat ur och han har fått en massa mordbot och att det finns ett pris på hans huvud, vilket är fel! Men han har ingen rätt att klaga. Som sagt det finns fanatiker där ute och det är han medveten om.”

Mänskliga rättigheter diskuterades i olika former, bland annat genererade en tråd om illegala invandrades rätt till skola och vård många inlägg och debatten var stundtals hätsk. Sveriges förmåga att genomföra oegoistiska handlingar ställdes mot rättviseargument kopplade till skattefinansiering av och svenska medborgares rätt till skattefinansierade förmåner. Tråden fortsatte också i en lång diskussion om eventuella skillnader mellan svenskar och invandrare. När slutar en person att vara invandrare och blir svensk, och hur påverkar detta personens rättigheter?

”Rättigheterna ska vara densamma, svenskar och invandrare är inte ond o god. Svenskar gör lika mycket fel som invandrare och tvärtom. Den som säger att invandrare gör värre saker så säger jag att det är fel, flest våldtäkter som dokumenterats är gjort utav svenskar; Engla blev tagen av en svensk. Skattefusk sker mest bland svenskar. Invandrare gör också brott men man kan inte dra alla över en gräns, man kan rabbla upp flera brott som gjorts av svenskar och invandrare och listan kommer ej att ta slut.”

Värdefrågor, bland annat om dödsstraff, genererade långa diskussioner och inte sällan hade deltagarna svårt att hålla sig till ämnet och att fokusera på idéer för förbättring. En stor del av kommentarerna bestod av rent tyckande och försök till övertalning i olika ståndpunkter.

Expertens reflektion

Intresset för politik och samhällsfrågor är stort bland unga idag. Unga ser sig själva som politiskt engagerade, men inte nödvändigtvis inom ett parti. De hittar andra kanaler för sitt politiska engagemang. Unga vill kunna delta i den politiska debatten på sina egna villkor, utanför ”stelbenta” parlamentariska system. Att många av inläggen under området Demokrati och påverkan behandlade värdefrågor snarare än politik, är inte heller förvånande. Det kan kopplas till teorierna om den postmoderna människan som kommit så pass långt i utvecklingen att hon tillåter sig att lägga tid på att diskutera postmoderna värdefrågor som rättvisa och jämställdhet.

Jenny Madestam, Doktor Statsvetenskap, Stockholms Universitet

”

Varför ska man kalla någon för något överhuvudtaget? Varför inte bara vara trevlig mot alla? Varför ha dessa fördomar mot ”blattar” eller ”svennar”. Vi är alla människor.”

”

Hur kan man visa att mord är fel genom att använda samma metod som straff?”

Vad blir nästa steg?

Vi på IBM i Sverige är övertygade om att samhället har mycket att vinna på förnyad och mer innovativ medborgardialog. Ökad medborgardialog är också något det pratas mycket om inom stat och kommun. Vi tror att det är genom kollektiv intelligens vi kan skapa ett smartare Sverige.

Syftet med jammen ”Ett smartare Sverige” är därför att sammanföra ungdomar för att tillsammans diskutera framtidsvisioner, möjligheter och praktiska lösningar. Tekniken kan här ses som en möjliggörare, en plattform som ger ungdomarna en röst och överbryggar gapet mellan dem och det etablerade samhället. Vi på IBM kommer aktivt att verka för att den här typen av initiativ får fortsätta.

Några av ungdomarnas idéer berör områden som IBM redan arbetar med. Vi försöker exempelvis skapa intresse för att öka kompetensnivån inom naturvetenskapliga ämnen i skolan, och vi försöker öka mängden IT-relaterad och IT-stödd undervisning. Inom vårt ”smarter planet”-koncept arbetar vi kontinuerligt med att ta fram hållbarhetslösningar, som minskar såväl behoven av el, värme och kyla som koldioxidutsläppen.

Sammanställningen av jammens resultat kommer att delas med politiker och tjänstemän på olika nivåer, däribland jämställdhetsminister Nyamko Sabuni. IBM kommer även att föra fram resultatet, och utvalda idéer, till andra beslutsfattare för vidare diskussion, exempelvis på politikerveckan i Almedalen. Vi hoppas att fler följer i våra spår och att denna rapport ska fungera som diskussionsunderlag och inspiration i resan mot ett smartare Sverige.

Tack!

Först och främst vill vi på IBM i Sverige rikta vårt största tack till alla er unga som deltagit i jammen och gjort era röster hörda. Nu siktar vi mot framtiden!

IBM vill också tacka alla som engagerat sig i projektet ”Ett smartare Sverige” och som gjort projektet möjligt att genomföra. Många organisationer, föreningar och företag har varit med och bidragit. Gemensamt för dessa är ett stort intresse och engagemang för ungdomar och deras framtid.

Alingsås kommun	Nackademins Gymnasium
Arbetsförmedlingen	Norra Sidan Järvafältet
Benka-Di Ungdomens Hus	NTI Gymnasieskola
Booster Riksförbund	Nätverket NuNi
Campus Västervik	Nyköping kommun
Com Ung i Lund	Pauli gymnasium Malmö
Embrace Kulturparken i Småland	Procivitas gymnasium Malmö
Friskolornas Riksförbund	Rektorsakademien
Go Enterprise	Riksidrottsförbundet
GÖSTA-studentförening, IT universitetet på	Rinkebyskolan Stockholm
Lindholmen, Göteborg	Ross Tensta gymnasium Stockholm
Göteborg stad	Sollentuna kommun
Hallen Motala	Stockholm stad
Husby Marathon	Stockholms Stadsmission
Högskolan Väst Trollhättan	Svenskt Näringsliv
Järva Andan	Sveriges Unga Muslimer
Järvalyftet	Sveriges Ungdomsråd
KTH Studentkår	Södra Latin Stockholm
Kulturskolan Landskrona	Thorildsplans gymnasium Stockholm
Kunskapsskolan Malmö	Torskolan Torsås
L4U Enköping	Turkiska Ungdomsförbundet TUF
Landskrona stad	Ungdomschansen Mittland
LdB FC Malmö	Ung och Dum
Linköpings kommun	Uppsala Teknolog- och Naturvetarkår
Linnéuniversitet Kalmar	Vi är Landskrona
LSU	Vittra Sjöstaden Stockholm
Malmö Högskola	Växjö Katedralskola
Mentor Sverige	Östra Real Stockholm
Merit Utbildning	

Sist, men inte minst, vill vi även rikta ett stort tack till våra sakterperter, samt till de särskilt inbjudna gästerna som deltagit i jammen genom att svara på frågor och engagera sig i dialogen: artisten Adam Tensta, basketspelaren Jonas Jerebko, rapparens Behrang Miri och fotbollsspelarna Emma Wilhelmsson och Linda Forsberg.

Bakom ”Ett smartare Sverige”

Jammen genomfördes online och bygger på en innovativ teknik som gör det möjligt för människor att mötas och delta i modererad och strukturerad brainstorming, oavsett var de befinner sig fysiskt.

Jam-applikationen IdeaJam är utvecklad i IBM Lotus Domino av Elguji Software (Advanced IBM Business Partner och IBM Design Partner). För att säkerställa hög tillgänglighet, användes IBMs plattformsmolntjänst med 100 Mbit bandbredd mot internet. Två IBM Quad Core-servrar med vardera 8 GB ram-minne med IBM Lotus Domino 8.5 säkerställde redundans och snabba svarstider. För att garantera säkerheten, var hela systemet säkrat med SSL förbindelsekryptering.

Mer info

IBM Svenska AB
ibm.com/se

IBM molntjänster
ibm.com/se/cloudcomputing

IBM blogg
ensmartareplanet.se

Elguji Software
www.elguji.com/ideajam

IBM Lotus Domino 8.5
ibm.com/domino

”
”
Det finns ingen direkt utbredd demokrati på arbetsplatser, varför ska det finnas på skolorna?”

”
”
Jag tycker att dagens ungdomar får alldeles för dålig och tråkig information om politik!”

”
”
Det är piss att jobba, men alla andra människor i världen gör ju det. Kanske bäst anpassa sig?”

”
”
Varför har man inte starta den här chatten på riksdagen.se?”

”
”
Om man inte gör läxan och sitter in på facebook så förtjänar man det betyg man får.”

”
”
Skippa att titta på TV – bli smartare”

”
”
Jag tror att om man har fler estetiska ämnen i skolan så blir det lättare att orka med de jobbigare ämnen”

”
”
Mer varierande musik på radio-kanalerna!!!”

”
”
Varför dras det ner på personal och resurser i fritidsgårdar?”

”
”
Om vi hade haft fler lagliga väggar i Sverige skulle det vara mindre "klotter" över allt. Det kan väl inte vara så svårt att sätta upp en vägg eller?”

”
”
Det är svårt att få jobb som ungdom därför måste man skapa flera jobb”

”
”
Mer praktik i skolan – det ökar vår kunskap och förbereder oss för framtiden!”

”
”
Mina tankar är att betyg i lägre åldrar leder till mer stress!”

”
”
Ökade grupperingar i samhället. Nej tack!

”
”
JAAAAAAAAAAAAAAAAHHHHH!

”
”
Varför har vi inte mer sexualkunskap och psykologi? Det är faktiskt ämnen som berör oss i livet”

IBM Svenska Aktiebolag

164 92 Stockholm

Sverige

+46 (0)8 793 10 00 Telefon

+46 (0)8 793 49 48 Telefax

IBMs internetsida finns på adressen **ibm.com**

IBM, IBM-logon och **ibm.com** är registrerade varumärken som tillhör International Business Machines Corporation i USA och/eller andra länder.

Övriga namn på företag, produkter och tjänster som nämns i publikationen kan tillhöra andra företag.

Hänvisningar till produkter, program eller tjänster från IBM i denna publikation betyder inte att IBM har för avsikt att marknadsföra dessa i alla länder där IBM bedriver verksamhet. Hänvisningar till produkter, program eller tjänster från IBM betyder inte att endast produkter, program eller tjänster från IBM kan användas. Funktionellt likvärdiga produkter, program eller tjänster från andra leverantörer kan användas istället.

Denna publikation är endast avsedd som en allmän vägledning.

Tryckt i Sverige.

© Copyright IBM Corporation 2011.

Med ensamrätt.

Please Recycle